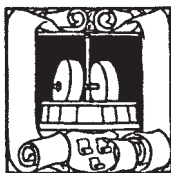

Předmluva a poděkování

Zachovalých mlýnů s mlecím zařízením a vodním kolem či vodní turbínou už ve Slezsku a na severní Moravě mnoho nenajdeme. Pokud se přece jen dochovaly, pak jsou dnes většinou prohlášené za kulturní památku (Bernartice nad Odrou, Neplachovice aj.). Mnohem častějším případem je situace, že mlýn poté, co přestal sloužit svému původnímu účelu, byl více či méně upraven a přestavěn. Leckdy však po ukončení provozu čekalo mlýn postupné chátrání a do dnešní doby se z mlýna už nedochovalo nic, případně jen jeho ruiny. Zvláště neradostným obdobím byla pro mlýny doba po roce 1948. „Vítězný únor“ 1948 rozhodně nebyl vítězstvím mlynářů a vodních mlýnů. Mlynáře čekalo znárodnění jejich majetků včetně mlýnů a často i násilná perzekuce. Vodní mlýny byly postupně likvidovány a jejich mnohdy cenné vybavení včetně vodních turbín a mlýnských kol bylo zničeno či skončilo jako šrot ve sběrných surovinách. Tak nastupující komunistická moc během několika let zlikvidovala hodnoty, které předchozí generace budovaly po staletí.

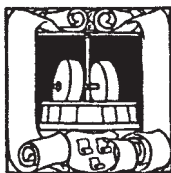
Tato práce nemapuje osudy všech mlýnů v uvedené oblasti, ani to nebylo účelem této knihy. Doba práce na rukopisu by v tom případě netrvala s přestávkami tři roky, ale několik desetiletí a výsledný rozsah knihy by byl mnohonásobkem její dnešní podoby. Touto knihou jsem chtěl čtenářům přiblížit osudy některých vodních mlýnů a jejich majitelů; mlýnů, které dodnes můžeme obdivovat v celé jejich kráse, i těch, po kterých zůstala jen vzpomínka v paměti lidí či v záznamech z minulých dob. Omlouvám se proto všem, kteří v mé knize ten „svůj mlýn“ nenajdou. Budu jim vděčný za jakékoliv informace a snad v případném dalším vydání se dostane i na ten „jejich“ mlýn. Budu také vděčný za jakékoliv informace a připomínky i k mlýnům, které jsou v této knize obsaženy.

Na tomto místě bych rád poděkoval těm, bez nich by tato kniha nikdy nevznikla. V první řadě bych rád poděkoval nakladatelství Libri za vydání této knihy. Zvláštní poděkování patří PhDr. Františku Honzákovi, který přišel s nabídkou na napsání této knihy. On, a později také Mgr. Marie Honzáková, postupně sledovali (a připomínkovali) vznik této knihy. Oběma jim (a také nakladatelství Libri) děkuji za trpělivost, když se původní termín odevzdání rukopisu nakonec posunul o rok a půl.

Rád bych také poděkoval všem, kteří se jakkoli podíleli na vzniku této knihy. Není možno zde jmenovat všechny, ale uvedu zde alespoň některé z nich. Tato práce by těžko mohla vzniknout bez ochoty množství zaměstnanců studoven a knihoven archivů, zaměstnanců muzeí, pracovníků NPU aj. Z velkého množství těchto lidí si dovoluji jmenovat alespoň PhDr. Karla Müllera, ředitele Zemského archivu v Opavě, Mgr. Zdeňka Kravara a PhDr. Jiřího Stibora, zaměstnanců téhož archivu. Dále bych rád poděkoval PhDr. Zdeňku Házovi, Dr., Mgr. Jiřímu Peterkovi a Martinu Pytrovi za podnětné připomínky k této práci. Díkem jsem povinován i panu Aloisi Raidovi. Množství informací a poznatků jsem získal přímo od majitelů jednotlivých mlýnů, jejich potomků či zájemců o tematiku vodních mlýnů. Z nich bych rád jmenoval alespoň manžele Královy z Neplachovic.

V neposlední řadě bych rád poděkoval svým rodičům. Knihu věnuji své ženě Blance a svým dětem Honzíkovi a Klárce, bez jejichž lásky, trpělivosti a pochopení by tato kniha nikdy nemohla vzniknout.

Jak se prodávaly a kupovaly vodní mlýny

Nejdůležitějším pramenem pro poznání problematiky prodeje mlýnů jsou bezesporu gruntovní knihy. Do nich byly v minulosti zaznamenávány prodeje jak celých usedlostí, tak i jednotlivých rolí, často pak také svatební smlouvy a testamenty. Gruntovní knihy nám podávají nepřehledné množství informací týkajících se vodních mlýnů. Z tohoto důvodu se pokusíme na následujících stránkách problematiku prodeje vodních mlýnů trochu přiblížit.

Začátek každé prodejní smlouvy obvykle obsahoval údaj, kdy byla smlouva napsána. Hlavně ve starší době (16. a 17. století) bývala smlouva datována vzhledem k nejbližšímu církevnímu svátku. Takže se můžeme setkat s termíny: v pondělí před sv. Máří Magdalénou nebo v den sv. Matouše apod. Od poloviny 17. století už zcela převažuje datování, tak jak ho prakticky používáme do dnešních dnů, i když tehdy se používalo v latinizované podobě (tzn. 17 Decembris místo 17. prosince). Za uvedením data často následovalo vyjádření svolení vrchnosti s daným prodejem a s jeho zaznamenáním do knih. Vrchnost nejčastěji zastupoval některý z vrchnostenských úředníků (hejtman, často i funkcí blíže nespecifikovaný „úředník“).

Po tomto úvodu se konečně dostalo na prodávající a kupující stranu, které byly ve smlouvě uvedeny jmenovitě, a pokud se jednalo o příbuzné, i jejich příbuzenským poměrem otec (matka-vdova) – syn, tchán (tchýně-vdova) – zeť. Převod mlýnů v rámci rodiny býval nejčastějším jevem. Jen ojediněle se prodával mlýn cizímu zájemci, případně byl prodán vrchností v dražbě (většinou tehdy, když po smrti majitelů neexistovali dědici).

Další důležitá část smlouvy obsahovala bližší upřesnění prodávajícího majetku. Obvyklá formulace, že se prodává mlýn „se vším

k tomu mlýnu přináležejícím příslušenstvím, tak jak od starodávna držen a užíván byl“, případně, že se prodává vše „jak stojí a leží“, mohla být v ojedinělých případech nahrazena podrobným výpisem, tak jak tomu bylo v případě, kdy 22. února 1753 prodával Jura Haverlant mlýn v Kyjovicích svému stejnojmennému staršímu synovi:

Léta Páně 1753 dne 22. Februarii ... stal se kup dobrovolný a dokonalý v ničem neporušitelný a to takovým způsobem. Prodává Jura Haverlant svůj mlýn synu svému staršímu Jurovi a erbům jeho s rolemi a loukami následujícími: 1. Pod Matysa Franczka rolí jeden kopec. Od druhého kopce až k třetímu kopci 7 prutů a 3 střevíce. Od třetího kopce až ke čtvrtému 6 prutů. Od čtvrtého až k pátému kopci 12 prutů. Od pátého až k jednomu březí co je kříž na něm 6 prutů. Od toho březí s křížem až ke kopci k vrchu až do Matouše Grigara roli 12 prutů. Od toho kopce až k jednomu „hrabu“ tři a půl prutů. Od toho „hraba“ na pravou stranu k mladému jedličí s křížem čtyři a čtvrt prutů. Od toho jedličí až zase k jedli s křížem. Od té jedle až k velkému „hrabu“ s křížem čtyři pruty. Od toho velkého „hraba“ až ke třem spojeným jedlím s křížem sedm a půl prutů. Od těch tří spojených jedlí s křížem zase až k jedné jedli s křížem tři pruty a jeden střevíc ...

V obdobném výčtu smlouva dále pokračuje. Vypsaná část tvoří pouze asi jednu šestinu zápisu vymezujícího rozsah pozemku. Přestože se nám v dnešní době může smlouva obsahující takový výpis jevit jako nepřehledná a nesrozumitelná, ve své době se jednalo o naprosto přesný a nezpochybnitelný zápis. Především v německých zápisech se často setkáváme s formulací, že se prodává všechno „was Erd, Wied und Nagel fest ist“. To můžeme přeložit tak, že se prodává vše „co je hlínou, houžví a hřebem uchyceno“. V českých zápisech se s obdobnou formulací setkáváme zřídka, pokud ano, zní pak obvykle tak, že se prodává „co hřebem přibito, houžví přivázáno a hlínou přimazáno“.

Smlouva pokračovala uvedením prodejní ceny. Ta ve většině případů nebyla uhrazena celá hned při prodeji mlýna, ale skládala se z tzv. závdanku (závdavku) a področních peněz (vejrunku, gruntovních peněz...). Závdanek byl zálohou, kterou kupující složil buď